

РЕКОМЕНДАЦІЇ РОППО ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ ПІД ЧАС
КАРАНТИНУ, КОНТРОЛЮ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ УЧНІВ ТА
ЗАПИСІВ У КЛАСНИЙ ЖУРНАЛ

**РІВНЕНСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ
ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ**

ЗАГАЛЬНІ НАСТАНОВИ

Навчання в умовах карантину – неочікуваний виклик для вчителів та учнів, який засвідчить, наскільки вони розуміються на цифрових технологіях і є медіаграмотними, тобто володіють важливими навичками ХХІ століття, які на сьогодні потрібно застосовувати в режимі дистанційного навчання.

Перед кожним закладом загальної середньої освіти, кожним педагогічним працівником постала низка запитань, як-от: «Які форми та способи є оптимальними для організації навчання з використанням технологій дистанційного навчання?»; «Як оцінити результати навчання здобувачів освіти і при цьому забезпечити об'єктивність цих результатів?»; «Чи мають здобувачі освіти в умовах віддаленого навчання рівний доступ до отримання якісних освітніх послуг?». Запитання непрості, а отже, легкі відповіді, які б задовольнили всіх, знайти складно.

Керівникам закладів загальної середньої освіти відповідно до **наказу Міністерства освіти і науки України № 406 від 16.03.2020 «Про організаційні заходи для запобігання поширенню коронавірусу COVID-19»** необхідно *видати наказ про організацію роботи очолюваних ними закладів під час карантину*, яким визначити особливості провадження освітнього процесу. Заклад освіти повинен виробити власні підходи до контролю та оцінювання результатів навчання, моніторингу якості організації онлайн-уроків, їх змістового наповнення, нормативів щодо обсягу, характеру та часу виконання домашніх завдань; надати покрокові інструкції батькам та

дітям стосовно того, як організувати самостійну роботу вдома, дотримуючись звичного режиму як при очному навчанні та водночас не забуваючи про відпочинок; чітко визначити, як відбуватиметься навчання та забезпечуватиметься зворотний зв'язок у системі «вчитель – учень» як ключовий елемент дистанційного навчання, а також *забезпечити виконання освітніх програм*, зокрема шляхом організації освітнього процесу із використанням технологій дистанційного навчання, що не передбачає відвідування закладів освіти здобувачами, а у виняткових випадках – шляхом ущільнення графіку освітнього процесу.

У листі Міністерства освіти і науки України № 1/9-173 від **23.03.20** **«Щодо організації освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти під час карантину»**, що надісланий на адреси керівників обласних департаментів освіти і науки обласних та керівників закладів загальної середньої освіти, зазначено, що в умовах карантину вчителі працюють з учнями, які перебувають удома, *шляхом використання технологій дистанційного навчання з урахуванням матеріально-технічних можливостей закладу освіти, що адміністрація закладу освіти може запропонувати різні підходи щодо організації та обліку реалізації освітнього процесу, зокрема здійсненого з використанням дистанційних технологій, коли вчитель знаходиться поза межами закладу освіти. Тобто адміністрація закладу освіти може і має організувати, координувати та здійснювати контроль за виконанням учителями освітніх програм.*

Листом рекомендовано, що для здійснення обміну навчальними матеріалами можуть застосовуватися будь-які пристрої та інструменти, зокрема мобільний телефон, за допомогою якого можна організувати спільноту в соціальних мережах, мобільних додатках, електронна пошта, вебсайт закладу загальної середньої освіти тощо.

У листі надано *роз'яснення вчителям щодо «фіксації» освітнього процесу та ведення класних журналів під час карантину:*

- відтермінувати завершення заповнення шкільної документації, зокрема класних журналів у друкованому вигляді, до нормалізації епідеміологічної ситуації;

- виставлення оцінок та зазначення тем здійснювати відповідно до безпосередньо проведених навчальних занять у дистанційному режимі через електронні та інші наявні засоби;

- у класному журналі із зазначенням певної дати фіксувати лише навчальні заняття, що були фактично проведені за безпосередньою участю здобувачів освіти;

- у класному журналі на відповідній сторінці навчального предмета зазначати тематику навчального матеріалу, домашніх завдань, а також форми роботи: дистанційні онлайн-консультації, відеоуроки, скайп-конференції, тестування тощо, якщо виконання освітніх програм здійснюється із використанням технологій дистанційного навчання (за рішенням закладу освіти);

- оцінювання результатів навчання здобувачів освіти під час освітнього процесу із використанням технологій дистанційного навчання здійснювати у зручний для вчителя спосіб, а в подальшому оцінки занести до відповідних сторінок класного журналу. Якщо технічні можливості не дозволяють провести оцінювання навчальних досягнень учнів дистанційно, варто відтермінувати його проведення до завершення епідеміологічної ситуації.

Разом із тим, Міністерство освіти і науки України у короткому відео надало більш детальне роз'яснення щодо «фіксації» освітнього процесу та ведення класних журналів під час карантину:

- журнали можна буде заповнити після завершення карантину;
- заповнення журналів відбуватиметься за індивідуальним графіком закладу освіти;

- дати та зміст уроків потрібно записувати у класні журнали відповідно до календарно-тематичного планування згідно з розкладом;

- під час заповнення журналу можна використовувати нотатки й замітки із власних записів та електронних журналів, які були зроблені вчителем у довільній формі під час карантину;
- на підставі поточних оцінок та контрольних робіт виставляються тематичні. Якщо контрольні роботи проводилися у формі тестувань, відповідно те ж саме фіксується і в змісті (контрольне тестування);
- семестрове оцінювання здійснюється на підставі тематичного оцінювання, здійсненого під час другого семестру;
- річне оцінювання проводиться за результатами семестрових оцінок;
- журнал обліку замін не заповнюється.

ПОРАДИ ВЧИТЕЛЯМ-ПРЕДМЕТНИКАМ

Навчальний матеріал із предметів, який учні мають опрацювати самостійно в умовах віддаленого навчання, об'ємний за обсягом і нерідко складний для опрацювання в домашніх умовах. З огляду на це, кожен учитель має *спільно з учнями та їхніми батьками* виробити підходи до навчання, контролю та оцінювання результатів навчальної діяльності учнів в умовах карантину.

Найперше слід пояснити учням правила, за якими буде організоване навчання: скільки занять буде проведено впродовж тижня, о котрій годині, в якому режимі працюватимете, куди і як слід відправляти завдання та в які терміни тощо. Інструкції повинні бути конкретними, діти мають розуміти, що в них є чітка дата, до якої треба виконати завдання і надіслати вчителю.

Педагог має повідомити учням, що основним засобом навчання буде підручник, та домовитися, в якому форматі буде з ними працювати. Також учні можуть скористатися переглядом онлайн-уроків, адже телевізор є майже в усіх. Це потрібно, щоб упевнитися, чи кожен учень буде долучений до навчання й отримає якісні освітні послуги.

Важливо правильно ставити дітям завдання. Вираз «опрацювати параграф» для дитини може нічого не означати. Вимоги мають бути чіткими і зрозумілими учням, а завдання конкретними й однозначними, наприклад: прочитати параграф і сформулювати запитання для розуміння прочитаного, стисло переказати зміст, скласти план теми/твору, подати матеріал у формі таблиці/схеми, дати письмову відповідь на питання тощо.

Потрібно не тільки давати навчальний матеріал учням для опрацювання, а й дбати про об'єктивність результатів, що не менш важливо. Задля цього доцільно *збільшувати питому вагу завдань творчого та проблемного характеру*, які спонукатимуть учнів міркувати, а не пригадувати й відтворювати знання.

Співпрацю з учнями треба організувати таким чином, щоб не тільки зацікавити, а й бути впевненим у розумінні та свідомому засвоєнні матеріалу. Для цього підійде формат *«поставте запитання вчителю»*. Якщо учень працює самостійно і йому щось незрозуміло, він пише про це вчителю.

В умовах дистанційного навчання різко зростає питома вага самостійної роботи учнів, що призводить до їх швидкої втомлюваності й, відповідно, погіршення результатів навчання. Завдання вчителя – полегшити опрацювання матеріалу шляхом порад, акцентувати увагу на головному, надавати перевагу усним видам роботи і – головне – *зменшити обсяг та кількість завдань*.

ПОЧАТКОВА ШКОЛА

Журнал передбачає фіксацію в ньому факту проведення уроку, видів контролю, домашніх завдань та результативності навчальних досягнень учнів.

Що стосується фіксації факту проведення уроку в умовах дистанційного навчання, то він здійснюється відповідно до календарно-тематичного планування вчителя та розкладу уроків. Якщо розклад не змінився, то записи в журналі не повинні відрізнятися від тих, які були при очному навчанні.

Учителям, які працюють за старими Типовими освітніми програми для 3-4-х класів, варто користуватися для записів у журналі наказом Міністерства освіти і науки України № 412 від 08.04.2015 «Про затвердження Інструкції щодо заповнення Класного журналу для 1–4-х класів загальноосвітніх навчальних закладів», який ще не втратив чинності.

Учителям, які працюють у новій українській школі, та вчителям пілотних класів для записів у журналі варто додатково користуватися також наказами Міністерства освіти і науки України № 362 від 07.12.2018 «Про затвердження методичних рекомендацій щодо заповнення Класного журналу учнів першого класу Нової української школи» та № 21 від 09.01.2020 «Про внесення змін до наказу Міністерства освіти і науки України № 1362 від 07.12.2018».

Що стосується фіксації досягнень учнів, то вона здійснюється відповідно до нотаток учителя, які були зроблені в процесі навчання із використанням технологій дистанційного навчання.

У 3–4-х класах бали переносяться в журнал із власних записів та електронних журналів педагога.

Рекомендуємо виставляти тематичні оцінки на підставі контрольних робіт. Оскільки педагоги проводили контрольні роботи у формі тестувань, діагностичних робіт, відповідно цей вид контролю фіксується у журналі.

Оцінювання навчальних досягнень учнів Нової української школи (1, 2 класи та 3 пілотні класи) здійснюється вербально, тому бали в журналі відсутні.

Підсумкове оцінювання здійснюється з урахуванням результатів оцінювання в першому семестрі, січні-березні 2020 року та результатів навчання з використанням дистанційних технологій у період карантинних обмежень. Облік результатів завершального (підсумкового) оцінювання, що здійснюється з урахуванням динаміки зростання рівня навчальних досягнень учня/учениці, фіксується у свідоцтві досягнень.

У 1 класі домашнє завдання не задається та відповідно не фіксується у класному журналі. У 2 класі домашнє завдання є необов'язковим, у графі «Завдання додому» можуть зазначатися пошуково-дослідницькі та творчі завдання.

У 3–4 класах домашні завдання, у разі їх надання, обов'язково фіксуються у класному журналі. У відповідній графі стисло записуються зміст (сторінки підручника, номери задач тощо) та/або спосіб виконання завдання (вивчити напам'ять, повторити, розв'язати тощо). Допускається запис домашнього завдання (назва тексту тощо) мовою навчального предмета (іноземною, національної меншини).

На вихідні, святкові та канікулярні дні домашнє завдання не задається та відповідно не фіксується у класному журналі.

Річна оцінка виставляється з урахуванням результатів оцінювання за I та II семестри та відображається в журналі.

Відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України № 463 від 30.04.2020 «Про звільнення від проходження Державної підсумкової атестації учнів, які завершують здобуття початкової та базової загальної середньої освіти у 2019/2020 навчальному році» учнів 4-х класів необхідно звільнити від ДПА, а в журналі після річної оцінки у графі «ДПА» зробити запис «звільнений (а)».

Оскільки журнали будуть заповнюватися після закінчення карантину за певним графіком, встановленим адміністрацією закладу освіти, рекомендуємо не поспішати, обговорити із заступником директора проблемні моменти і лише після цього приступати до заповнення журналу.

УКРАЇНСЬКА МОВА І ЛІТЕРАТУРА

Навчальною програмою з української мови та літератури передбачено різні види навчальних та контрольних робіт (вправи, твори, перекази, тести, вірші напам'ять), які потрібно перевірити й оцінити. Організація виконання і

контролю їх під силу навіть тим учителям, які не працюють на платформах дистанційного навчання, але мають засоби інтернет-зв'язку, зокрема телефон. Про це докладно йдеться в листі Міністерства освіти і науки України № 1/9-213 від 16.04.2020 «Щодо проведення підсумкового оцінювання та організованого завершення 2019/2020 навчального року».

Для вчителів/учнів, які не володіють технологіями дистанційного навчання або не мають відповідних технічних ресурсів чи інтернет-зв'язку, можуть скласти труднощі такі види контрольного оцінювання, як диктант, усний твір, зошит.

Контрольний диктант.

Можливі такі варіанти написання:

Варіант 1. Текст диктанту вчитель читає учням у вайбер-групі або використовує скайп. Після написання і перевірки диктанту учні відправляють роботу вчителю на його пошту.

Варіант 2. Учитель відправляє на телефони учням текст диктанту, який потрібно відредагувати, наприклад, вставити пропущені букви, знайти і виправити помилки, зняти ризик тощо. Учні редагують написане і відправляють роботу вчителю.

Варіант 3. Текст диктанту як записане голосове повідомлення надсилається учням на телефони, вони пишуть диктант і повертають для перевірки.

Важливо у кожному з варіантів регламентувати час роботи, щоб забезпечити самостійність виконання завдань. Звичайно, рівень об'єктивності за таких підходів буде значно нижчим.

Усний твір як вид контрольної роботи.

Специфіка цього виду контролю полягає в тому, що вчитель має оцінити живе мовлення учнів. Якщо в класі до 10 учнів, зробити це можна в телефонному режимі по кілька прослуховувань на день. Коли ж учнів багато і вчитель фізично не в змозі вислухати кожного, доцільними будуть голосові повідомлення, записані учнями й відправлені вчителю.

Зошити.

За дистанційного навчання зошити не втратили свого призначення, в них учні й надалі продовжують виконувати завдання. Проблема в іншому – як перевірити й оцінити зошит. Фотографувати сторінки й відправляти вчителю – справа неефективна й клопітка. Більш доцільно поставити оцінку за зошит на основі вправ, що їх учень виконував та надсилав учителю для перевірки й оцінювання.

Якщо і такі варіанти не є можливими для використання, діти вчаться за підручниками та консультуються з учителем за допомогою телефону, а твори/зошити здають на перевірку після завершення карантину.

Рекомендації щодо заповнення класного журналу.

Записи в класному журналі на сторінці «Зміст уроку» робляться *відповідно до календарно-тематичного плану та розкладу уроків із позначкою в дужках «дистанційно».*

Види домашніх завдань і форми їх запису залежать від специфіки організації навчання кожним учителем, наприклад: сформулювати три запитання за змістом параграфу №..., виконати вправу №...; прочитати оповідання і скласти план до нього; дати письмову відповідь на запитання «...»; переглянути відеоурок тощо.

Оцінки, отримані учнями за навчальні та контрольні роботи, а також за зошити і вірші, виставляються на відповідній сторінці журналу. Кількість навчальних робіт, які оцінюються із занесенням результатів у класний журнал, доцільно мінімізувати з метою уникнення перевантаження учнів.

Тематичні, семестрові та підсумкові оцінки виставляються відповідно до рекомендацій Міністерства освіти і науки України. Учні, які не мають результатів поточного оцінювання з об'єктивних причин, можуть бути оцінені за результатами проведення семестрової контрольної роботи. *Тематичні та семестрові підсумкові роботи, проведені в умовах дистанційного навчання, записуються в класному журналі без зазначення дати їх проведення.*

ЗАРУБІЖНА ЛІТЕРАТУРА

Алгоритми організації завершення навчального року та підсумкового оцінювання навчальних досягнень учнів можуть здійснюватися за такими сценаріями.

Сценарій перший.

Здобувачі освіти та вчителі мають технічні можливості для організації дистанційного навчання за допомогою мережі Інтернет. Обидві сторони використовують шкільні сайти, платформи та програми для онлайн-уроків, тестувань, виконання творчих завдань: створення фанфіків, буктрейлерів, самостійного аналізу та прочитання художніх творів, декламування уривків напам'ять по скайпу та використання відеозйомки. Увесь алгоритм діяльності вчителя та учня погоджується на засіданні педагогічної ради закладу освіти. При цьому вчителеві слід орієнтуватися на санітарні норми часу виконання домашніх завдань здобувачами освіти, а вони становлять 1,5 год. на всі предмети!!! (це для 5–10 класів).

Тому рекомендуємо скоротити кількість тематичних оцінок у другому семестрі до 2 (5–9 класи), скоротивши при цьому кількість контрольних робіт до 2. Нагадуємо, що кожен крок у даному алгоритмі має узгоджуватися і погоджуватися на педагогічній раді закладу освіти.

Тематична оцінка може включати мінімальну кількість поточних оцінок (поточно-формуюча оцінка за знання змісту прочитаного твору, поточно-формуюча оцінка за контрольну роботу) + оцінка за зошит:

Дата	10/04	17/04	За зошит	Тематична
Поліщук Олена	8	7	9	8

Сценарій другий.

Здобувачі освіти та вчителі мають недостатні технічні можливості для організації дистанційного навчання за допомогою мережі Інтернет. Т. в. о. Міністра освіти і науки України Любомира Мандзій наголосила про те, що педагогічні працівники, які не мають можливості здійснювати освітній процес дистанційно із використанням інтернет-ресурсів, не будуть зазнавати адміністративних впливів та утисків з боку міністерства, а освітній заклад має укласти оптимальний алгоритм роботи вчителя та учня, який сприятиме об'єктивному оцінюванню здобувачів освіти.

У такому випадку заклад освіти та вчитель має подбати про те, щоб здобувачі освіти змогли максимально використовувати робочі зошити, підручники, продумати, як безпечно учням видати зошити для контрольних робіт, які за правилами зберігаються в закладі освіти. Після завершення карантину учні здають свої робочі зошити та зошити для контрольних робіт на перевірку, а вчитель відповідно до графіка їх перевіряє і виставляє оцінки та заповнює журнал. Увесь алгоритм діяльності вчителя та учня погоджується на засіданні педагогічної ради закладу освіти.

Рекомендуємо скоротити кількість тематичних оцінок у другому семестрі до 2 (5–9 класи), скоротивши при цьому кількість контрольних робіт до 2. Нагадуємо, що кожен крок у даному алгоритмі погоджується на засіданні педагогічної ради закладу освіти.

Сценарій третій.

Здобувачі освіти перебувають у надзвичайних життєвих ситуаціях: перебувають увесь час у лікарні, за кордоном та ін. Заклад освіти має прийняти рішення щодо оцінювання навчальних досягнень таких здобувачів відповідно до Інструкції ведення класного журналу та наказу Міністерства освіти і науки України №1222 від 21.08.2013 «Про затвердження орієнтовних вимог оцінювання навчальних досягнень учнів із базових дисциплін у системі загальної середньої освіти». Учитель-предметник має право скористатися академічною свободою і виставити оцінку за рік з опертям на оцінку за перший семестр:

Дата	За I семестр	За II семестр	За зошит	За рік
Булавський Роман	8	н/а (хв.)	н/а (хв.)	8
Сирота Ганна	6	н/а ()	н/а()	3

ІНОЗЕМНІ МОВИ

Із метою виконання навчальних програм з іноземних мов у 2019/2020 навчальному році, враховуючи особливості навчання з використанням дистанційних технологій, рекомендуємо акцентувати увагу на таких аспектах:

- об'єднання навчальних тем;
- використання міжпредметних зв'язків, оглядового або самостійного вивчення окремих тем;
- організація самоосвітньої діяльності учнів;
- інтеграція вивчення певних тем у межах інших навчальних предметів;
- щоденне онлайн-консультування учнів;
- упровадження технологій дистанційного навчання.

Об'єднання навчальних тем. Відповідно до Державного стандарту загальної середньої освіти та чинних навчальних програм Міністерства освіти і науки України з іноземних мов рекомендуємо скоротити навчальний час на опрацювання тематики таких сфер спілкування:

- особистісної (я, моя сім'я, мої друзі) на усіх етапах навчання;
- публічної (країнознавчий матеріал) про Україну та країни, мова яких вивчається, та теми регіонального компонента навчальних планів в основній та старшій школі;
- освітньої (шкільне життя) на всіх етапах навчання.

Навчальна програма з іноземної мови є рамковою, а отже, не обмежує діяльності вчителів у виборі порядку вивчення та змісту кожної теми. Деякі

теми можуть вивчатись інтегровано, наприклад, «Відпочинок і дозвілля» + «Подорож», або «Подорож» + «Країни, мова яких вивчається».

При корекції календарно-тематичного планування слід здійснювати об'єднання навчальних тем з урахуванням вікових, психолого-фізіологічних особливостей учнів та рівня сформованості комунікативної компетенції.

Мовний інвентар є орієнтовним і добирається відповідно до комунікативної ситуації, потреб учнів та принципу концентричного навчання. Він не є метою навчання, тому й не розглядається як окремі лексичні або граматичні теми. У зв'язку з цим, а також із великою різноманітністю вітчизняних та автентичних навчально-методичних комплексів, що використовуються для навчання іноземних мов, та відмінностями, зумовленими авторськими методиками, *неможливо визначити, які саме теми в цей період мають бути опрацьовані дистанційно*, та надати єдині рекомендації щодо їх опрацювання. Окреслене вимагає виваженого підходу до вибору технологій і методів взаємодії з учнями, які б мотивували їх, були їм цікавими, й, головне, забезпечували формування ключових компетентностей здобувачів освіти.

Організація самоосвітньої діяльності учнів.

Можлива з урахуванням вікових та психолого-фізіологічних особливостей учнів шляхом розміщення завдань, запропонованих для самостійного опрацювання, на сайтах закладів загальної середньої освіти.

Скорочення кількості годин, відведених на повторення програмового матеріалу та для узагальнення вивчених тем.

Відповідно до Державного стандарту та діючих навчальних програм МОНУ з іноземних мов, рекомендуємо скоротити навчальний матеріал із повторення тем; внести зміни до календарно-тематичного планування, скоротивши кількість уроків, відведених на вивчення теми, та уроки з узагальнення й систематизації знань з теми.

Види і типи контролю.

Рекомендуємо не скорочувати види фронтальних контрольних робіт, визначених навчальними програмами. Під час поточного контролю надавати перевагу тестовим завданням, виконання яких займає не більше 15 хвилин навчального часу. Не ущільнювати 4 види семестрового контролю.

Спілкування з учителем за видами мовленнєвої діяльності: розуміння мови на слух, читання, використання мови та письмо. Рекомендуємо учителям надати учням зразки тестів із коментарями, що допоможе їм усвідомити та поетапно простежити перебіг роботи над завданнями, а тренувальні тестові завдання дадуть можливість сформувати навички виконання тестових завдань усіх типів; ознайомити учнів із загальними стратегіями виконання тесту заданого формату та запропонувати детальні практичні поради щодо тактики, спрямованими на успішне виконання завдань тесту; використовувати завдання чотирьох форм: завдання на встановлення відповідності, завдання з вибором однієї правильної відповіді, завдання на заповнення пропусків у тексті та завдання із розгорнутою відповіддю.

Використання резервних годин навчальної програми.

Здійснити корекцію планування, скоротивши резервні уроки для засвоєння програмового матеріалу.

Онлайн-консультування учнів.

Запровадити у закладах загальної середньої освіти онлайн-консультування учнів відповідно до складеного розкладу занять на період обмеження освітнього процесу. У нагоді учням також можуть стати онлайн-курси, навчально-методичні онлайн-комплекси, безкоштовні онлайн-платформи для підготовки до ЗНО BeSmart, Prometheus, iLearn та освітній портал Akademia.in.ua.

Упровадження елементів дистанційного навчання.

Для ефективного опрацювання учнями тем, передбачених для дистанційного навчання, слід застосовувати інтернет-ресурси, які

сприятимуть забезпеченню формування навичок та вмінь читання, говоріння, аудіювання та письма.

Доцільним є проведення «електронних уроків», під якими слід розуміти набір навчальних матеріалів в електронному вигляді, що включає зміст уроку, завдання та вправи, демонстраційний матеріал, додаткові відомості з теми уроку, оформлені у вигляді окремих файлів. До матеріалів уроку рекомендовано додавати завдання практичного спрямування, які дають можливість учням краще зрозуміти навчальний матеріал та слугуватимуть формуванню життєвих компетентностей.

При дистанційному навчанні оцінюються домашні роботи (фото, скріншоти тощо), роботи учнів у *Google Classroom*, перевірочні роботи з використанням *Google Forms*, онлайн-тести, творчі роботи, проекти (не менше одного на навчальний рік).

Рекомендовано проводити онлайн-уроки (за допомогою платформи *Zoom* та інших), де вчитель може представити матеріал, роз'яснити завдання та відповісти на запитання учнів. Також учням слід надсилати корисні посилання на інтернет-джерела з відеоуроками, презентаціями, лексико-граматичними вправами тощо.

Рекомендуємо орієнтовну структуру дистанційного заняття (з використанням можливостей *Google Classroom*):

1. *Вступ*. Умотивуйте активну діяльність школярів, використавши гачок для привернення уваги (*lesson hook*). Це може бути реакція на візуальне джерело – ілюстрацію, фото; цікава цитата або жарт; запитання дня (усно або письмово); таємничий предмет тощо.

2. *Презентація вчителя*. Подайте учням новий матеріал, використовуйте елементи візуалізації (короткі відео, відеопрезентації, презентації з аудіосупроводом тощо). Проводьте керовану діяльність, спонукайте учнів ставити запитання.

Коментар:

- Якщо записуєте власні відео, робіть їх короткими та поєднуйте з практичними вправами (деякі учні сьогодні й так забагато часу проводять у віртуальному світі). Для запису коротких відео можна скористатися безкоштовними платформами *Loom* або *Zoom*.

- Розкривати нову тему, давати нові знання, провокувати думки можна, використовуючи: тематичний контент *Youtube* (тематичні відео, короткі ролики, освітні канали, фільми *BBC* або *National Geographic* та ін.); інфографіку; аудіокниги або підкасти, інтерв'ю з цікавими людьми.

3. *Інтерактивні заходи*: мозкова атака (користуйтеся *Padlet* й іншими ресурсами); ігри (за допомогою *Kahoot*, *Quizlet*, *Jeopardy Labs* та інших); аудіювання, перегляд відео тощо.

4. *Рефлексія та закінчення*: зворотний зв'язок, анкетування учнів, самооцінювання учнів, «вихідний квиток» – підсумки вивченого за день тощо.

Самостійна робота.

Знайдіть в Інтернеті матеріали для організації самостійної роботи учнів (відео, аудіо, інтерактивні завдання, тренажери) або створіть контент самостійно. Також можна започаткувати та вести дискусійні форуми, чати (окрім текстового чату рекомендуємо використовувати можливості голосового чату, який дозволяє спілкуватися за допомогою голосу, що під час вивчення іноземної мови в дистанційній формі є дуже важливим); залучати учнів до роботи над проєктами (індивідуально, у парі чи групі).

Учителям іноземних мов, які викладають у початковій школі, можна використовувати аудіододатки, інтерактивні онлайн-додатки до підручників, за якими навчаються учні. У зручний для вчителя та учнів спосіб можна надіслати завдання та додати короткі відео (це можна зробити з будь-якого сучасного мобільного пристрою) з поясненням нового матеріалу, інструкціями до наданих завдань та прикладами виконання. Варто також пам'ятати, що формування первинних навичок письма в 2 класі відбувається на основі відтворення зразків, заповнення пропусків у словах та реченнях, підписів малюнків, заповнення таблиць та схем словами, складання й запису речень за

аналогією, написання елементарних повідомлень за зразком. Цьому мають сприяти завдання та вправи з підручника та зошита, а також діяльність, представлена у вигляді міні-проектів» (додаток до листа Міністерства освіти і науки України № 1/11-5966 від 01.07.2019 «Щодо методичних рекомендацій про викладання навчальних предметів у закладах загальної середньої освіти у 2019/2020 навчальному році»); надавати учням завдання, відповідні віковим особливостям, та *не перевантажувати учнів письмовими завданнями*.

Слід пам'ятати, що своєчасний зворотний зв'язок від учителя – це ключовий елемент будь-якого навчання, зокрема й дистанційного. Якщо учні не розуміють тему, виконують завдання з великою кількістю помилок, не розуміють, як виконати завдання, учителю слід навести приклади, надати роз'яснення, уточнювальні інструкції, додаткові матеріали, провести онлайн-консультацію.

Основними видами оцінювання з іноземної мови є: поточне, тематичне, семестрове, річне оцінювання та підсумкова державна атестація.

Основною ланкою в системі контролю з іноземних мов у закладах освіти є поточний контроль, що проводиться систематично з метою встановлення правильності розуміння навчального матеріалу й рівнів його оволодіння та здійснення корегування щодо застосовуваних технологій навчання. Основна функція поточного контролю – навчальна, отож питання, завдання, тести мають бути спрямовані на закріплення вивченого матеріалу й повторення пройденого.

Тематичне оцінювання проводиться на основі поточного оцінювання. Окремого оцінювання для виставлення тематичних оцінок не передбачено. Під час виставлення тематичного балу результати перевірки робочих зошитів не враховуються.

Семестровий контроль знань учнів 3–11 класів з іноземної мови зазвичай здійснюється з чотирьох видів мовленнєвої діяльності: читання, аудіювання (рецептивні вміння), письма та говоріння (продуктивні вміння). Завдання для проведення семестрового контролю складаються на основі

програми, охоплюють найбільш актуальні розділи й теми вивченого матеріалу, розробляються вчителем з урахуванням рівня навченості.

Річну оцінку виставити з урахуванням досягнень у I семестрі, тематичного оцінювання, яке здійснюється на основі поточного під час дистанційного навчання та двох контролів вищезазначених видів мовленнєвої діяльності у II семестрі. При відновленні навчального процесу у 2020/2021 навчальному році приділити максимальну увагу розвитку знань, умінь та навичок усного мовлення й аудіювання. За умови відповідного технічного забезпечення можна провести контроль аудіювання та усного мовлення у синхронному режимі, використовуючи відеоінструменти Skype, Zoom, або в асинхронному режимі – на платформах Moodle, Google classroom та ін.

Тематичні та підсумкові роботи, які проведені в умовах дистанційного навчання, записуються в журналі без зазначення дати їх проведення.

Для учнів 1, 2 і 3 пілотних класів НУШ застосовується формувальне та підсумкове оцінювання. Мета формувального оцінювання полягає не у перевірці та контролі, а у встановленні зворотного зв'язку вчителя з учнями. Формувальне оцінювання передбачає надання учням підтримки, допомоги, відзначення їх успіхів, аналізу помилок, планування подальшої роботи. Завершальне підсумкове оцінювання здійснюється шляхом заповнення свідоцтва досягнень учнів за результатами виконаних ними робіт та спостережень. Форми щоденників спостережень, орієнтовні шкали для самооцінювання, бланки свідоцтв досягнень подано у таких документах:

- наказ МОН України № 924 від 20.08.2018 «Про затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 1х класів»;

- наказ МОН України № 1154 від 27.08.2019 «Про затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 2-х класів»;

– наказ МОН України № 1/9-513 від 14.08.2019 «Про затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 3-х класів».

ІСТОРІЯ, ПРАВОЗНАВСТВО, ГРОМАДЯНСЬКА ОСВІТА

Рекомендуємо організувати закінчення навчання учнів 5–11 класів з історії України, всесвітньої історії, правознавства (9 клас) та громадянської освіти (10 клас) відповідно до календарних планів на II семестр 2019/2020 навчального року.

Під час організації освітнього процесу з використанням дистанційних технологій навчання підсумкове оцінювання (тематичне, семестрове та річне) необхідно здійснити віддалено, із використанням цифрових технологій для всіх здобувачів освіти (на платформах Googleclassroom, Naurok, Moodle за вибором вчителя та з урахуванням можливостей учня із використанням відеоінструментів Skype, Zoom тощо).

Учителям *історії* рекомендуємо використовувати безкоштовний сервіс онлайн-тестів «На Урок» для повноцінної дистанційної перевірки знань, які здобули учні під час самостійної роботи. Система сама оцінить роботу за 12-бальною шкалою та у відсотках і так само миттєво підрахує загальну кількість балів за кожне завдання. Учителі зможуть переглянути відповіді кожного учня зокрема або загалом проаналізувати роботу всього класу, залежно від того, які задачі були поставлені. Бібліотека тестів знаходиться за посилання <https://naurok.com.ua/test>

Тести для тематичного оцінювання навчальних досягнень учнів з інтегрованого курсу «Всесвітня історія. Історія України, 6 клас» (автори тестів та завдань – Петро Мороз та Ірина Мороз) розміщені на сайті інтернет-підтримки підручника, який адаптовано для дистанційного навчання.

Скористатися ними можна за посиланням <https://sites.google.com/.../hist-world-and-ukraine-grade.../T-1>

Учителям *основ правознавства* рекомендуємо скористатися завданнями для тематичного оцінювання учнів з адміністративного й кримінального права за посиланням <https://drive.google.com/.../1pu2yO5Rco8hxeS1ZwB7uXPd6X.../view...>

Розробки містять надлишкову кількість завдань різного типу, що дасть змогу вчителям вибрати ті, які будуть посильні їхнім учням.

Із методичними матеріалами (запитання для учнів, кейс та листок самооцінювання) для вчителів *громадянської освіти* можна ознайомитися за посиланням https://drive.google.com/.../1ECszwh0KCOOAQzShzm_AAo7wD.../view...

Під час визначення структури і форм підсумкового оцінювання варто орієнтуватися на освітню програму, навчальний план, вікові особливості учнів, їхній фізичний, психічний та інтелектуальний розвиток, запобігаючи емоційному, ментальному та фізичному перевантаженню учнів.

Оцінювання навчальних досягнень учнів варто здійснювати відповідно до Критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів з предмета. При дистанційному навчанні оцінюються домашні роботи (фото, скриншоти тощо), роботи учнів у GoogleClassrooms, перевірочні роботи з використанням Google Forms, онлайн-тести, практичні роботи, групові або індивідуальні проєкти (фотозвіт, відеозвіт, презентація), есе тощо.

МАТЕМАТИКА

Семестрове оцінювання з математики здійснюється на підставі тематичних оцінок, отриманих учнями під час дистанційного навчання та до

його початку. При виставленні *тематичної оцінки* враховуються всі види навчальної діяльності, що підлягали оцінюванню впродовж вивчення теми.

Нагадуємо, що основними видами письмових робіт з природничо-математичних дисциплін є:

- розв'язування задач і вправ;
- складання таблиць, схем тощо;
- виконання проєктів;
- самостійні та контрольні роботи.

Згідно з рекомендаціями МОН України *оцінка за ведення зошитів* з математики виставляється у класний журнал, але не враховується при виведенні тематичної. Але зважаючи на те, що під час карантину перевірка зошитів не здійснювалась, оцінки за ведення зошитів *за цей період* на сторінках класних журналів не виставляються.

З урахуванням того, що в окремих закладах освіти у поточному навчальному році частина уроків не була проведена у зв'язку з карантином у зимовий період, та труднощами, пов'язаними з охопленням дистанційним навчанням усіх учнів, можливим є об'єднання окремих тем навчальної програми та відповідно зменшення кількості тематичних.

Нормативними документами щодо вивчення математики не передбачено виставлення семестрової оцінки як середнього арифметичного поточних оцінок. При виставленні семестрової оцінки слід ураховувати динаміку особистих навчальних досягнень учнів із предмета, важливість теми (тривалість її вивчення, складність змісту, ступінь узагальнення матеріалу тощо), але завжди на користь учня.

Річне оцінювання здійснюється на основі семестрових оцінок з математики.

ГЕОГРАФІЯ

Оцінюючи учнів із географії дистанційно, вчитель передусім повинен урахувати матеріально-технічні можливості освітньої комунікації: наявність електронної пошти, платформ дистанційного навчання, сайту заклад освіти, блогу вчителя, можливість організації спільноти в соціальних мережах тощо.

Варто забезпечити двосторонній зв'язок: не тільки отримувати від учнів виконані завдання, а й надавати їм свій коментар, зауважуючи, що виконано добре, а над чим варто попрацювати.

Для поточного оцінювання учнів із географії вчитель може використовувати завдання Всеукраїнської школи онлайн, підручників із географії, самостійних та практичних робіт, досліджень, контрольної роботи. За результатами поточного та тематичного оцінювання вчитель виставляє підсумкову оцінку за семестр.

У випадку, якщо учні з певних об'єктивних причин не мають поточних оцінок, то вони можуть бути оцінені за підсумками семестрової контрольної роботи.

ПРИРОДОЗНАВСТВО, БІОЛОГІЯ, ЕКОЛОГІЯ, ОСНОВИ ЗДОРОВ'Я

Записи в класному журналі на сторінці «Зміст уроку» робляться *відповідно до календарно-тематичного плану та розкладу уроків* із позначкою в дужках (дистанційно).

Види домашніх завдань і форми їх запису залежать від специфіки організації навчання кожним учителем, наприклад: переглянути онлайн-уроки, навчальне відео, вивчити параграф і дати відповіді на питання, заповнити таблицю, виконати тести, провести дослідження, виконати проєкт, виконати завдання в зошитах із друкованою основою тощо. Якщо домашня робота виконується з використанням сучасних навчальних платформ, онлайн, тоді учні відразу отримують оцінки. Лабораторні дослідження та роботи, практичні роботи з біології можна замінити домашнім експериментом з

обов'язковим дотриманням техніки безпеки. Доречно запропонувати учням завдання домашнього експерименту, які є в підручниках у кінці параграфів, або запропонувати власне дослідження з урахуванням рівня навченості дітей. Фото виконаних письмових робіт учні можуть надсилати на вайбер, блог чи сайт учителя.

Проведення семестрової (річної) контрольної роботи програмами з природознавства, біології та екології не передбачено.

Із біології та екології обов'язковою є одна письмова тематична контрольна робота на семестр. Тематична контрольна робота проводиться відповідно до календарно-тематичного планування. Тематична оцінка виставляється з урахуванням поточних оцінок за різні види навчальних робіт, у тому числі лабораторні (практичні) роботи. Із метою запобігання перевантаженню учнів не рекомендується проведення тематичної контрольної роботи в кінці семестру.

Проведення тематичної, семестрової (річної) контрольної роботи з основ здоров'я не передбачено, оскільки основним об'єктом оцінювання є вміння, навички, мотивація, реальна поведінка учнів щодо збереження і захисту життя та зміцнення здоров'я.

ХІМІЯ

Рекомендуємо проводити уроки дистанційно і задавати домашні завдання відповідно до календарно-тематичного планування, щоб після виходу з карантину записати відповідну кількість уроків на сторінці «Зміст уроку», вказати теми та інші види діяльності (самостійна, лабораторна, практична, контрольна робота тощо) із зазначенням в дужках (дистанційно). Зміст домашнього завдання може бути таким: переглянути онлайн-уроки, надіслане вчителем відео, опрацювати певний параграф, виконати тести, письмові завдання, провести дослідження, виконати проєкт тощо.

Визначальним в оцінюванні рівня навчальних досягнень здобувачів освіти є особистісні результати пізнавальної діяльності, в яких відображаються загальнопредметні компетентності, набуті в процесі дистанційного навчання з хімії. При оцінюванні навчальних досягнень потрібно звернути увагу на виконання практичних робіт, лабораторних дослідів, адже практичні роботи як вид учнівського експерименту виступають важливим методом навчання хімії. Не менш важливим є вміння розв'язувати задачі з хімії, де поєднується теорія з практикою, активізується розумова діяльність учнів у процесі вивчення основ хімії. Розв'язування хімічних задач – важливий аспект оволодіння основами науки хімії.

Учителі, які працюють із зошитами з друкованою основою, можуть рекомендувати учням виконувати роботи, що прописані в цих зошитах. Фотографії з виконанням письмових робіт учні можуть надсилати на вайбер, блог чи сайт учителя. Учитель може скласти гугл-форми для кожної паралелі та дізнатися про труднощі, проблеми, які виникали у дітей під час навчання з використанням технологій дистанційного навчання, проводити онлайн-консультації.

ФІЗИКА ТА АСТРОНОМІЯ

Оцінювання результатів навчальної діяльності з фізики та астрономії здійснюється відповідно до рекомендацій Міністерства освіти і науки України.

Учитель під час дистанційного навчання дає домашні завдання відповідно до календарно-тематичного планування. Тому після виходу з карантину педагог записує в журнал кількість уроків відповідно до календарно-тематичного плану та розкладу уроків, на сторінці «Зміст уроку» вказує теми (самостійна, лабораторна, практична, контрольна робота) із зазначенням у дужках (дистанційно). Лабораторні роботи з фізики рекомендуємо замінити домашнім експериментом. Учні звітують про виконання такої роботи у вигляді фотозвіту чи відеозвіту тощо. Робота учня оцінюється вчителем.

Тематичні контрольні роботи вчитель проводить відповідно до календарного планування з урахуванням особливостей дистанційного навчання.

Підсумкових семестрових робіт проводити не потрібно.

Оцінки за семестр виставляються на основі тематичних, відповідно оцінки за рік – на основі семестрових.

Наголошуємо, що *учні повинні виконати передбачені програмою лабораторні та експериментальні роботи*. Оскільки у них відсутнє обладнання, то дані роботи вони виконують за малюнками з контрольних завдань зошитів для лабораторних чи експериментальних робіт відповідного класу.

ІНФОРМАТИКА

Під час карантину вчитель має право ущільнювати навчальний матеріал, зменшувати кількість годин на вивчення тем і відповідно може зменшуватися кількість практичних робіт та тематичних оцінок, головне – перевірити вміння та навички, які мають набути учні відповідно до програм.

Учитель під час дистанційного навчання дає завдання учням для опрацювання відповідно до календарно-тематичного планування. Записи в колонці «Домашнє завдання» можуть бути такими: прочитати параграфи підручника, переглянути навчальне відео, опрацювати або створити опорну схему чи конспект, виконати практичну роботу, виконати тести, відповісти на питання тощо.

Завдання під час дистанційного навчання мають бути вдвічі легші за ті, які даються в офлайн. При дистанційному навчанні оцінюються фото, скріншоти конспектів, ехе-файли програм, практичні роботи учнів, перевірочні роботи з використанням GoogleForms або інші інтерактивні завдання (платформи «ІТ книга», «На Урок», «Всеосвіта», Trello-дошки, Classroom та інші), проєкти, фотозвіт, відеозвіт, презентація тощо.

Стосовно контролю: якщо учнівські роботи, які вчитель отримав через електронну пошту, вайбер, чат, дистанційні платформи, тести, онлайн-тести на дистанційних платформах тощо він може оцінити, то оцінки варто виставити за цей вид діяльності в журнал.

Не рекомендуємо вчителям ставити бали низького рівня, якщо учні не надіслали завдання, необхідно заохочувати учня, з'ясувати причину невиконання і надати йому можливість відпрацювати матеріал.

Відповідно до Інструкції з ведення класного журналу учнів 5–11(12)-х класів необхідно виставити тематичні, підсумкову оцінки та обов'язково інформувати учня через електронну пошту, вайбер, чат тощо.

МИСТЕЦТВО

Навчаючи мистецтву дистанційно, вчителю не варто намагатися відтворити свій звичний урок. Натомість, із метою недопущення перевантаження учнів, можна запропонувати їм виконати одне-два цікавих творчих завдання, адже місія вчителя – сприяти зростанню в учнів інтересу до мистецтва, стимулювати до самостійної художньо-пізнавальної та творчої діяльності з метою самореалізації та саморозвитку.

Обираючи завдання, важливо враховувати не лише вікові особливості учнів, а й їхні мистецькі вподобання.

Молодші школярі з радістю відгукнуться на пропозицію вчителя розучити пісню та виконати її з рухами, придумати ритмічний супровід до знайомої мелодії, вигадати хореографічну мініатюру чи виконати пластичну імпровізацію, слухаючи музичний твір.

Що стосується образотворчої діяльності учнів у період карантину, то варто згадати про нетрадиційні техніки малювання, адже вони дають можливість відійти від стереотипів, надати дитині максимальну свободу в її образотворенні. Нетрадиційні техніки досить прості в технічному плані, тому діти легко їх засвоюють і отримують задоволення від результатів. Такі техніки

дають учням унікальні можливості для експериментування, пошуків образів, сміливих втілень на папері незвичайних фантазій, вражень, думок.

Підліткам будуть до снаги сучасні руханки, ритмічні вправи з використанням «звучних жестів», пен-таппінг, степ руками чи біт бокс. Вони з цікавістю виконають асоціативну композицію за мотивами улюбленого музичного твору; обов'язково відгукнуться на пропозицію стати іміджмейкерами; залюбки створюватимуть дизайн одягу, інтер'єру, машин тощо; опанують мистецтво графіті; спробують себе у фотомистецтві.

Старшокласникам варто запропонувати представити результати власної практичної художньо-пізнавальної та творчої діяльності у вигляді презентацій індивідуальних проєктів, результатами яких можуть бути: макет архітектурної споруди, тематична газета, плакат, афіша, фоторепортаж, карта подорожі Україною, мультимедійна презентація, збірка аудіо- чи відеоматеріалів, паперова мозаїка, ескіз вітража, супрематична композиція, ікебана, колаж, інсталяція, копія відомої картини тощо. Темі проєктів обираються старшокласниками спільно з учителем відповідно до програми та з урахуванням індивідуальних потреб та інтересів учня.

Формою перевірки інформаційно-пізнавальної діяльності здобувачів освіти з мистецтва можуть бути відгадування або створення кросвордів, вирішення завдань на встановлення відповідностей між поняттями, доповнення або створення схем, таблиць, опрацювання текстів із прихованими помилками, створення опорного конспекту у вигляді «асоціативного куща», головним словом якого може бути вид мистецтва (живопис, кіно), мистецький стиль (бароко, модернізм), мистецька персоналія (Т. Шевченко, І. Миколайчук), назва країни (Єгипет, Індія) тощо.

Важливо, щоб усі вказані вище завдання та види діяльності мали обов'язковий зворотний зв'язок. Варто попросити учнів «ділитися» з вами власними мистецькими здобутками, надсилаючи фото, відео, аудіофайли засобами електронного зв'язку.

Із метою активізації роботи учнів, максимального залучення їх до творчості доцільно організовувати дистанційні конкурси, віртуальні виставки, мистецькі квести, творчі флешмоби, використовуючи сайт закладу освіти, сторінку у фейсбуці, вчительський блог чи групи у вайбері.

Нагадуємо, що підсумкова оцінка за семестр з предметів художньо-естетичного циклу для здобувачів освіти 5–11 класів виставляється за результатами поточного оцінювання з урахуванням оцінок, здобутих до початку карантину. Наголошуємо, що *написання контрольних робіт із предметів мистецької освітньої галузі є неприпустимим*.

Оцінювання мистецьких здобутків учнів у період дистанційного навчання має ґрунтуватися на принципах диференціації та індивідуалізації. Надзвичайно важливо вчителеві об'єктивно, але водночас і гуманно (не пригнічуючи особистість дитини) оцінити тих, хто не має матеріально-технічних ресурсів чи інших можливостей повноцінно та якісно працювати у період карантину. Для таких учнів слід продумати та запропонувати альтернативні завдання.

З огляду на ситуацію, що склалася, кількість робіт, раніше передбачених учителем для поточного оцінювання, варто оптимізувати з метою недопущення перенавантаження учнів.

Учні, які не мають результатів поточного оцінювання з об'єктивних причин, можуть бути оцінені за результатами проведення тестової роботи за допомогою тестових технологій.

Нагадуємо, що система оцінювання навчальних досягнень у мистецькій освітній галузі ґрунтується виключно на позитивному ставленні до кожного учня; оцінюється не рівень його недоліків і прорахунків, а рівень особистісних компетенцій – узагальненого результату в порівнянні з його попередніми досягненнями.

ТРУДОВЕ НАВЧАННЯ

В умовах карантину виникла потреба у виконанні таких практичних робіт та міні-проектів, які сприяли б не тільки реалізації навчальних програм, а й дозволили б забезпечити життєдіяльність родини. Це уроки-практикуми з кулінарії, проекти з розділу «Основи побутової діяльності», виготовлення виробів до календарних свят тощо.

Проведене оцінювання результатів дистанційного навчання учнів не може бути визначальним при здійсненні наступного підсумкового (семестрового) оцінювання.

ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА ТА ПРЕДМЕТ «ЗАХИСТ ВІТЧИЗНИ»

Виставляти підсумкові оцінки з фізичної культури та предмета «Захист Вітчизни» необхідно за результатами I семестру та з урахуванням оцінок, отриманих до початку карантину. Якщо учні під час карантину виконували завдання, то відповідні результати також слід ураховувати. Не варто вимагати виконання завдань із цих дисциплін у разі відсутності в учнів технічних можливостей щодо їх виконання.

Як організувати військово-польові збори?

Заклади освіти, які у 2016 році врахували методичні рекомендації Міністерства освіти і науки України щодо викладання предмета «Захист Вітчизни» та передбачали проведення військово-польових зборів після 10 класу, цього року можуть організувати їх проведення восени 2020 року.

Закладам освіти, в яких було передбачено проведення військово-польових зборів під час вивчення предмета у 10–11 класі, рекомендуємо у зв'язку із ситуацією, що склалася, провести оцінювання військового навчання шляхом автоматичного виставлення оцінки за підсумками поточних оцінок упродовж року або провести онлайн-тестування за темами військово-польових навчань.

